

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ที่ไม่พูดภาษาไทย : ศึกษากระบวนการจัดหาล่ามในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มุ่งศึกษาถึงวิธีการจัดการคดีความของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย เช่น ชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาผลกระทบของการไม่มีล่าม โดยอาศัยกรอบแนวคิดพื้นฐานและกฎหมายต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการศึกษาจากเอกสาร (Documentation Study)

จากการศึกษาในบทที่ 2 และบทที่ 3 ที่ผ่านมานั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาระเบียบกฎหมายให้เป็นไปตามแนวมาตรฐานสากลมากขึ้น โดยในส่วนของประเทศไทยเองก็ได้มีการตระหนักในเรื่องของสิทธิในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 หลายครั้ง แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงถึงปัญหาในทางปฏิบัติของบุคคลหรือหน่วยงานในทางปฏิบัติด้วยเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับปรุงเพิ่มเติมแนวทางในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับระเบียบต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกคนที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

ในบทนี้จะแยกวิเคราะห์ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ศึกษากระบวนการจัดหาล่ามในจังหวัดแม่ฮ่องสอนออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

4.1 แนวคิดการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม

4.2. ปัญหา อุปสรรคและผลกระทบของการจัดหาล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทย

4.2.1 ปัญหาบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดหาล่าม

4.2.2 ปัญหาอุปสรรคและผลกระทบการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- (1) ปัญหาในชั้นพนักงานสอบสวน
- (2) ปัญหาในชั้นอัยการ
- (3) ปัญหาในชั้นศาล

4.2.3 ข้อเสนอแนะต่อการจัดหาลำมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1 แนวคิดการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม

จากการศึกษาบทที่ 2-3 พบว่า สิทธิในการมีล่ามเป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม โดยเห็นได้จากกติกาสากล ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 วรรค 3 ฉ ที่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่าหากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้ และกฎหมายของไทยได้บัญญัติให้สิทธิในการมีล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ว่าในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยหรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ และไม่มีล่ามให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า ซึ่งโดยหลักแล้วบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคกัน มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน เมื่อถูกดำเนินคดีแล้วย่อมมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่หรือแม้หากบุคคลต้องอยู่ในฐานะของผู้เสียหายหรือพยานก็ย่อมต้องได้รับการคุ้มครองเช่นกัน ทั้งนี้หลักการดังกล่าวนี้มีรากฐานความคิดจากแนวคิดสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคกันตามกฎหมาย การนำเอาหลักการสิทธิมนุษยชนมาใช้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักประกันว่าการดำเนินคดีจะเป็นไปโดยถูกต้องชอบธรรมและการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นหลักสากลที่เกิดขึ้นจากแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยนานาประเทศได้มีการกำหนดให้สิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่นสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ซึ่งผู้ใดไม่อาจพรากไปได้และผู้ใดก็จะละเมิดมิได้นั้นเป็นมาตรฐานระหว่างประเทศที่ทุกประเทศต้องปฏิบัติตาม ซึ่งต่อมาหลักการตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ได้มีการนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายระหว่างประเทศใช้บังคับ ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ดังนั้นเมื่อบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ต้องดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมย่อมต้องได้รับการคุ้มครองโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากความแตกต่างในเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนาและความเห็นทางการเมืองเป็นต้น

การดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพราะกระบวนการยุติธรรมเป็นหน่วยงานที่ต้องรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมให้ทุกคนอยู่ภายใต้กติกาและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพคนในสังคมไปพร้อมกัน หลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การตรากฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายจะขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนมิได้ บทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการมีล่ามสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถพูด

ภาษาไทยได้นั้นบัญญัติเป็นกฎหมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ Amendment โดยกำหนดไว้ว่าการปฏิเสธที่จะจัดหาลำโพงให้กับผู้ต้องหาและจำเลยที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาได้เป็นการปฏิเสธขบวนการอันชอบด้วยกฎหมาย ส่วนประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมันก็นำเอาสิทธิในการมีล่ามนี้นามบัญญัติเป็นกฎหมายเช่นกัน ส่วนแนวคิดเรื่องสิทธิในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเองได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ³⁴ และประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ที่กำหนดให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้มีสิทธิที่จะมีล่ามตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการและศาลเป็นผู้จัดหาลำโพงให้แสดงให้เห็นว่าประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญกับสิทธิในการมีล่ามในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นล่ามจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยให้การสื่อสารซึ่งกันเกิดความเข้าใจ หากไม่มีการจัดหาลำโพงให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จะทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่เข้าใจกระบวนการในการดำเนินคดี บทบัญญัติทางกฎหมายที่ให้สิทธิคุ้มครองบุคคลก็เท่ากับไม่มีผลบังคับใช้ ความเข้าใจทางภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

จะเห็นได้ว่าแนวคิดสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่เป็นหลักประกันพื้นฐานของบุคคล และเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ให้สามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค

4.2 ปัญหา อุปสรรคและผลกระทบของการจัดหาลำโพงของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทย

4.2.1 ปัญหาบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดหาลำโพง

การดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งหากบุคคลไม่ว่าจะเป็นชาวต่างชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้ จึงจำเป็นต้องจัดหาลำโพงให้เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้กฎหมายในประเทศไทยก็มีบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองบุคคลดังกล่าวนี้ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบปฏิบัติที่หน่วยงานต่างๆ บัญญัติขึ้นมาเพื่อรองรับการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น

1. ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มิได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิในการมีล่ามไว้โดยตรง แต่ได้กำหนดหลักประกันพื้นฐานไว้ว่าบุคคลทุกกล่อมได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องรวดเร็วเป็นธรรม สามารถเข้ากระบวนการยุติธรรมได้ง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 40(5)

บทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมให้ได้รับหลักประกันขั้นต่ำในการพิจารณาคดีอย่างเสมอภาค ดังนั้นเมื่อบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ ถูกดำเนินคดีหรือเป็นผู้เสียหายย่อมต้องได้รับการช่วยเหลือในการมีล่ามตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อให้ได้ดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค

2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ได้กำหนดให้กรณีที่ผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ให้มีการจัดหาล่ามให้โดยไม่ชักช้า ซึ่งกรณีนี้กฎหมายได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะเจาะจงว่าต้องมีการจัดหาล่ามให้ โดยกำหนดให้ 3 หน่วยงานคือ ตำรวจ อัยการและศาลเป็นผู้จัดหาให้ ซึ่งหากบุคคลบุคคลที่ถูกดำเนินคดีเป็นบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ไม่ว่าจะมีสัญชาติใด ก็ต้องมีการจัดหาล่ามให้ตามความหมายของมาตรานี้ กล่าวได้ว่าประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 เป็นกฎหมายหลักในการคุ้มครองบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 นี้ไม่ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้เจ้าพนักงานว่าควรมีวิธีการอย่างไร เช่น เมื่อไหร่ที่ควรจัดหาล่าม หรือการจะหาล่ามได้จากที่ไหน หรือการกำหนดมาตรฐานหรือคุณสมบัติของล่ามเหล่านี้หน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมจึงได้กำหนดระเบียบต่างๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับการปฏิบัติงานตามกฎหมาย เช่น

ในชั้นสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจก็มีระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการสอบสวนขึ้นมา³⁵ ว่าในการสอบสวนปากคำ ที่จำเป็นต้องใช้ล่ามแปลพนักงานสอบสวนต้องบันทึกรายละเอียดของล่ามและล่ามจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะแปลให้ถูกต้อง และจะไม่เพิ่มเติม หรือตัดทอนสิ่งที่แปล แต่ระเบียบดังกล่าวก็มีได้ระบุถึงหลักเกณฑ์การจัดหาล่ามนี้จะกระทำเมื่อใดและจะหาล่ามได้จากที่ไหน จึงเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องใช้ดุลยพินิจเอง และการใช้ดุลยพินิจนี้เองทำให้เกิดการปฏิบัติต่อบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน

ผลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทราบว่ามียกบทบัญญัติที่กำหนดให้มีการจัดหาล่ามให้และไม่ทราบว่าหาล่ามได้จากที่ไหน ซึ่งในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือผู้เสียหายไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้เลย ตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาตนเอง

³⁵ระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการสอบสวนลักษณะที่ 8 บทที่ 5 การถามปากคำ

ในการสอบสวนปากคำ ที่จำเป็นต้องใช้ล่ามแปลพนักงานสอบสวนต้องบันทึกรายละเอียดของล่ามได้แก่ ชื่อตัว ชื่อรอง นามสกุล เลขที่บัตรประจำตัวหรือหนังสือเดินทาง สถานที่ออกบัตรหรือหนังสือเดินทาง วันออกบัตร วันออกหนังสือเดินทาง หมายเลขประจำตัวประชาชน อายุ เชื้อชาติ สัญชาติ บิดามารดา ที่อยู่ อาชีพ สถานที่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์ บุคคลที่สามารถติดต่อได้การศึกษา ความรู้ความเข้าใจในภาษาที่จะเป็นล่ามแปล

ก่อนที่จะทำการสอบสวนปากคำที่มีล่ามแปลทุกครั้ง พนักงานสอบสวนต้องจัดให้ล่ามสาบานด้วยสัตยาบันหรือปฏิญาณตัวว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะแปลให้ถูกต้อง และจะไม่เพิ่มเติม หรือตัดทอนสิ่งที่แปล เมื่อแปลเสร็จแล้วให้ล่ามลงลายมือชื่อในบันทึกคำให้การ

จะเป็นผู้นำล้ามมาแปลให้ หากไม่มีผู้ใดแปลได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะประสานกับหน่วยงานตำรวจท่องเที่ยวขอล้ามมาแปลภาษาให้ โดยวิธีการดังกล่าวนี้ก็เป็นเพียงแนวปฏิบัติที่ผ่านๆ มา เพราะบทบัญญัติของกฎหมายมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าต้องทำอะไร

ในชั้นอัยการไม่มีระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดล้ามมาให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เพราะเป็นหน่วยงานที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับบุคคลดังกล่าวโดยตรง แต่จะให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหากมีข้อสงสัย ดังนั้นในชั้นอัยการนี้จึงมิได้มีระเบียบเรื่องการจัดล้ามให้เช่นกัน

ในชั้นพิจารณาของศาล นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ที่ใช้เป็นหลักแล้ว ยังมีประมวลจริยธรรมล้ามในศาลยุติธรรม ที่ระบุถึงการปฏิบัติหน้าที่ของล้ามไว้ เช่น ต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่น ภาษาถิ่น ภาษาต่างประเทศ ภาษามือหรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ให้เข้าใจตรงกันและต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นกลาง ปราศจากอคติ เป็นต้น ซึ่งตามประมวลจริยธรรมล้ามในศาลยุติธรรมนี้ ก็ไม่ได้ระบุแนวทางให้ศาลพิจารณาว่าต้องจัดล้ามให้ในขณะใด และหากล้ามในศาลนั้นไม่สามารถแปลภาษาได้ ระเบียบดังกล่าวก็ไม่มีการระบุว่าจะหาล้ามได้จากที่ไหน ทำให้เมื่อคู่ความที่เข้ามาอยู่ในชั้นพิจารณาของศาลแล้วไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้หรือเข้าใจภาษาได้ไม่ดีเพียงพอ

จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาท่านหนึ่ง พบว่าการจัดล้ามให้คู่ความหากศาลไม่มีล้ามหรือล้ามประจำศาลนั้น ไม่สามารถแปลภาษาได้ จะขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่างๆ ให้จัดส่งล้ามมาให้ เพราะบทบัญญัติตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 นั้น ไม่ได้กำหนดวิธีการจัดล้าม เพียงแต่ระบุว่าต้องมีล้ามเท่านั้นส่งผลให้การปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายเป็นไปด้วยความลำบากและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ในส่วนของมาตรฐานและคุณสมบัติของล้ามแปลภาษา ไม่ปรากฏว่า พบการบัญญัติไว้ในระเบียบหรือกฎหมายใด ทำให้ในบางครั้งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมก็ใช้บุคคลที่เป็นเพื่อนหรือผู้ต้องหาด้วยกันเอง เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้การนำผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาที่มาด้วยกันเป็นล้ามแปลภาษาให้ก็ไม่คิดไม่ทำให้การพิจารณาคดีกลายเป็นมิชอบไปได้ การดำเนินคดีกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในกระบวนการยุติธรรมนั้นหากไม่มีความเข้าใจในภาษาที่ใช้แม้จะมีล้ามแปลให้แต่ไม่สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกันได้การที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จะเข้าถึงความยุติธรรมย่อมเป็นไปได้เลย

นอกจากบทบัญญัติทางกฎหมายในการจัดล้ามสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จะมีเพียงประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้มีเพียงมาตราเดียวและไม่มีการ

หรือข้อบังคับเพื่อมารองรับการปฏิบัติงานตามกฎหมายแล้ว ทำให้การนำเอาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 มาใช้บังคับเกิดปัญหา เช่น การตีความของศาลว่าจะจัดหาล่ามให้หรือไม่ หรือการกำหนดมาตรฐานและคุณสมบัติของล่ามที่มาแปลภาษาเป็นต้น ปัญหาที่พบจากการตีความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 จึงพอสรุปได้ดังนี้

ปัญหาการจัดหาล่ามเป็นดุลยพินิจของศาล ในการตีความของศาลที่พิจารณาว่าคดีใดต้องมีล่ามหรือไม่นั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาเรื่องสิทธิในการมีล่ามตามกรอบระยะเวลา เริ่มต้นที่คำพิพากษาฎีกาที่ 52/2529 กำหนดว่าสิทธิในการมีล่ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 มิใช่บทบังคับศาลแต่เป็นการใช้ดุลยพินิจของศาลที่จะพิจารณาตามความเหมาะสมเป็นกรณีไปว่าควรมีล่ามแปลหรือไม่ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาลแต่ละท่านว่าคดีใดบ้างที่ควรต้องมีล่ามแปลและขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ของคดีแต่ละเรื่องๆ ไป³⁶

การตีความของศาลในเรื่องสิทธิในการมีล่ามให้เป็นดุลยพินิจของศาลเช่นนี้ มีผลทำให้เมื่อศาลไม่จัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้นั้น ไม่ผิด มิได้เป็นกระบวนการพิจารณาที่มีชอบแต่อย่างใด ซึ่งสิทธิในการมีล่ามดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลที่ไม่อาจเข้าใจภาษาได้พึงได้รับการตีความของศาลเช่นนี้มีนัยยะแสดงให้เห็นว่าสิทธิในการมีล่ามเป็นดุลยพินิจของศาลมากกว่าการเป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและการที่ศาลจัดหาล่ามเฉพาะชั้นสืบพยานเท่านั้น³⁷ ก็แสดงให้เห็นว่าสิทธิในการมีล่ามของคู่ความมีขึ้นเพื่อให้กระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินต่อไปได้เท่านั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการดำเนินวิธีพิจารณาต่างๆ ต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของบุคคลเหล่านี้ด้วย

ปัญหาการตีความของของศาลในเรื่องสิทธิในการมีล่ามอีกประการหนึ่ง คือความจำเป็นที่จะต้องมีล่ามหรือไม่นั้นนอกจากจะเป็นดุลยพินิจของศาลแล้ว หากคู่ความในคดีซึ่งเป็นคนต่างด้าวไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้แต่สามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ เช่น ประเทศลาว พม่า

³⁶คำพิพากษาฎีกาที่ 52/2529 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา. 13 มิใช่บทบังคับว่าในการพิจารณาของศาลทุกครั้งจะต้องแปล ภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ ในกรณีที่จำเลยเป็นชาวต่างประเทศ การจะให้ล่ามแปลภาษาหรือไม่เป็นดุลยพินิจของศาล แม้ในวันสอบคำให้การจำเลย ศาลชั้นต้นจะได้จัดล่ามแปลคำฟ้องเป็นภาษาอังกฤษให้แก่จำเลย ซึ่งเป็นชาวออสเตรเลียฟังแต่จำเลยยังมิได้ให้การในวันนั้น โดยได้แต่งตั้งทนายความและยื่นคำให้การต่อศาลในอีกหนึ่งเดือนต่อมา โดยมีลายมือชื่อของล่ามลงไว้ด้วย แสดงว่าจำเลยเข้าใจคำฟ้องที่ศาลได้อ่านให้ฟัง ในวันสอบคำให้การจำเลยแล้ว ทั้งต่อมาก็ปรากฏว่ามีล่ามแปลทุกครั้งที่มีการพิจารณาคดี จึงไม่เป็นเหตุให้เพิกถอน และพิจารณาพิพากษาคดีใหม่

³⁷วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, *การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในการมีล่ามในคดีอาญาของคู่ความชาวต่างชาติ*, การฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนานิติกรระดับกลาง รุ่นที่ 4 วันที่ 6 มกราคม -18 กุมภาพันธ์, 2557, หน้า 4

กัมพูชา หรือแม้แต่กลุ่มชาติพันธุ์ก็มีได้อยู่ในขอบเขตที่จะจัดหาลำโพงให้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1187/2539 จำเลยสามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยสามารถตอบคำถามทนายจำเลย โจทก์และศาลเป็นภาษาไทยโดยมิต้องใช้ล่ามแปล ดังนั้นเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพโดยเข้าใจสภาพแห่งข้อหาและคำฟ้องแล้ว กระบวนพิจารณาที่ศาลชั้นต้นสอบคำให้การจำเลย บันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยไว้จึงเป็นกระบวนพิจารณาที่ชอบ ไม่เป็นเหตุที่จะให้ดำเนินการกระบวนพิจารณาใหม่³⁸

สิทธิในการมีล่ามของกลุ่มความเป็นสิทธิในการรับรู้อย่างหนึ่ง แม้คู่ความจะสามารถเข้าใจภาษาไทยได้ แต่ในการดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาก็ยังมีเอกสารหรือสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ในการดำเนินคดีที่คู่ความต้องรับรู้และเข้าใจ เหล่านี้หากศาลไม่ให้ความสำคัญไม่จัดหาลำโพงให้ย่อมกระทบต่อความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนพิจารณาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม มีคำพิพากษาฎีกาที่ 7567/2544 ที่แสดงให้เห็นว่าศาลไม่ได้จัดหาลำโพงให้คู่ความที่ไม่เข้าใจภาษาไทยทำให้เป็นกระบวนพิจารณาที่ไม่ชอบ³⁹ ในส่วนนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยเนื่องจากการที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้นั้น เมื่อไม่มีล่ามที่คอยแปลภาษาให้เข้าใจแล้วบุคคลเหล่านั้นก็ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้สาเหตุเนื่องมาจากอุปสรรคภาษา ดังนั้นการมีหรือไม่มีล่ามจึงเป็นนัยยะสำคัญในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม และหากตีความให้สิทธิในการมีล่ามเป็นดุลยพินิจของศาลแล้ว สิทธิตามกฎหมายที่บุคคลพึงได้รับกลับขึ้นอยู่กับบุคคลอื่นทำให้คู่ความที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ได้รับสิทธิที่พึงได้น้อยลง ดังนั้นการจัดหาลำโพงให้บุคคลที่ไม่สามารถพูด

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 1187/2539 จำเลยฎีกาว่า จำเลยเป็นคนไทยแต่ไม่รู้ภาษาไทยเพียงพอและขณะศาลชั้นต้นสอบคำให้การจำเลยไม่มีล่ามช่วยแปลนั้น ศาลชั้นต้นได้ไต่สวนปัญหานี้ตามคำสั่งของศาลฎีกาแล้วปรากฏว่า จำเลยสามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยสามารถตอบคำถามทนายจำเลย โจทก์ และศาลเป็นภาษาไทยโดยมิต้องใช้ล่ามแปลดังนั้นเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพโดยเข้าใจสภาพแห่งข้อหาและคำฟ้องแล้วกระบวนพิจารณาที่ศาลชั้นต้นสอบคำให้การจำเลย บันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยไว้ จึงเป็นกระบวนพิจารณาที่ชอบ ไม่มีเหตุที่จะให้ดำเนินการกระบวนพิจารณาใหม่ จำเลยอ้างว่าเป็นคนมีสัญชาติไทย จำเลยก็อาจขอพิสูจน์สัญชาติได้ตาม พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ.2522 มาตรา 57

³⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 7567/2544 จำเลยเป็นคนต่างด้าว ไม่สามารถพูด หรือเข้าใจภาษาไทยได้ และต้องมีล่ามแปล ดังนั้นศาลชั้นต้นจะต้องปฏิบัติตามที่ปฏิบัติไว้ใน ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรค.2 ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย จำเลยยกขึ้นอ้างในชั้นฎีกาได้ตาม ประมวลวิธีพิจารณาความอาญามาตรา.195 วรรค.2 ประกอบด้วย มาตรา 225

ศาลฎีกาได้ตรวจคำให้การของจำเลย คำแถลงประกอบคำรับสารภาพของจำเลยตลอดจนรายงานกระบวนพิจารณาของศาลชั้นต้นแล้ว ไม่ปรากฏว่าศาลชั้นต้นได้บันทึกไว้ ณ ที่ใดเลยว่า นาง ร. ผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นล่ามได้สาบานตนหรือปฏิญาณตนว่าจะแปลถ้อยคำของจำเลยให้ถูกต้องและทำหน้าที่โดยสุจริตใจ ไม่เพิ่มเติมตัดทอนสิ่งที่แปล และนาง ร. ก็มีได้ลงลายมือชื่อในคำแปลนั้นเลย การดำเนินกระบวนพิจารณาดังกล่าวของศาลชั้นต้น จึงเป็นการฝ่าฝืนต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา. 13 วรรค. 2 ชอบที่จะให้ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาใหม่ตาม ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ม.208 ประกอบด้วย มาตรา. 225

หรือเข้าใจภาษาไทยได้จึงเป็นหลักประกันความเสมอภาคของบุคคลให้ได้รับการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม

สรุปปัญหาตามบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดหาล่ามได้ว่า นอกจากประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 แล้วไม่มีบทบัญญัติที่วางแนวปฏิบัติให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน จะมีก็เพียงแต่ละหน่วยงานที่กำหนดขึ้นเองและมีผลบังคับใช้ในหน่วยงานนั้นๆ เท่านั้น กล่าวคือกรณีที่กฎหมายกำหนดให้หน่วยงานของรัฐ อาทิ เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการและศาลมีหน้าที่ต้องจัดหาล่ามให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้นั้น บทบัญญัติของกฎหมายได้กำหนดเฉพาะเรื่องบุคคลที่มีหน้าที่จัดหาล่ามให้เท่านั้น แต่ไม่ระบุถึงวิธีการจัดหาล่ามแต่อย่างใด ทำให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมเพียงพอ อย่างไรก็ตามแม้ในทางปฏิบัติจะมีหน่วยงานของรัฐจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยอยู่บ้าง แต่แนวปฏิบัติจัดหาล่ามแต่ละหน่วยงานก็แตกต่างกันออกไป เช่น การจัดหาล่ามในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะขอล่ามจากตำรวจท่องเที่ยว ในชั้นพิจารณาของศาลจะใช้ล่ามแปลภาษาประจำศาล เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติงานจึงไม่มีความเป็นเอกภาพ แต่ละหน่วยงานมีลักษณะเป็นเอกเทศ ไม่มีการประสานงานร่วมกัน องค์กรช่วยเหลือต่างๆ ก็อยู่อย่างกระจัดกระจาย ส่งผลให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้รับการปฏิบัติจากแต่ละหน่วยงานไม่เหมือนกัน ไม่มีแบบแผน ที่แน่นอนชัดเจน

จากการศึกษาบทบัญญัติทางกฎหมายเรื่องการจัดหาล่ามในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมันและฝรั่งเศสแล้ว พบว่าบทบัญญัติทางกฎหมายของต่างประเทศกำหนดให้บุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจภาษามีสิทธิที่จะมีล่ามเช่นเดียวกัน แต่องค์กรหลักที่มีหน้าที่ในการจัดหาล่ามนั้นแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดปัญหาการขาดความเป็นเอกภาพของหน่วยงานในการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรม การทำงานของแต่ละหน่วยงานมีลักษณะเป็นเอกเทศไม่มีการประสานการทำงานร่วมกัน หน่วยงานช่วยเหลือต่างๆ อยู่กันอย่างกระจัดกระจายส่งผลให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้รับการปฏิบัติจากแต่ละหน่วยงานไม่เหมือนกัน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาคำหนดให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดหาล่ามให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้คือศาล แต่ในประเทศอังกฤษหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดหาล่ามให้คือเจ้าหน้าที่ตำรวจและบทบัญญัติทางกฎหมายประเทศต่างๆ ก็ยังไม่มี การกำหนดหลักเกณฑ์หรือวิธีการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบการจัดหาล่ามว่าจะจัดหาล่ามได้จากที่ใด คุณสมบัติและมาตรฐานการแปลของล่าม เป็นต้น บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 นี้มีการแก้ไขบทบัญญัติทางกฎหมายหลายต่อ

หลายครั้ง เช่นเพิ่มเติมหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดหาล่ามและเพิ่มเติมล่ามภาษาเมื่อหรือภาษาถิ่นเข้ามา แต่ไม่มีการกล่าวถึงวิธีจัดหาล่ามไว้ ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะมีการจัดทำร่างกฎหมายกลางหรือเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ในเรื่องระบบจัดหาล่ามซึ่งเป็นเรื่องวิธีการจัดหาล่าม การกำหนดมาตรฐานของล่าม และค่าตอบแทนล่าม ฯลฯ ให้รวมอยู่ในฉบับเดียวกัน อันจะทำให้มีกฎหมายกลางที่ใช้บังคับร่วมกันของแต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ให้ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ทุกหน่วยงานมีแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน สร้างความเป็นธรรมและให้บุคคลที่มีอุปสรรคหรือข้อจำกัดทางภาษาสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม

การจัดตั้งกฎหมายกลางขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ในกระบวนการยุติธรรมถือเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาบทบัญญัติทางกฎหมายในเรื่องการจัดหาล่ามในอนาคต หากมีการปรับปรุง พัฒนาระบบการจัดหาล่ามในเบื้องต้น ผู้วิจัยอีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้บทบัญญัติทางกฎหมายเรื่องการจัดหาล่ามมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบด้วย โดยให้กระทรวงยุติธรรมเป็นองค์กรหลักในการรับผิดชอบดูแล แม้ปัจจุบันกองการต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรมจะมีหน้าที่ในการจัดหาล่ามให้กับกลุ่มชาวต่างประเทศอยู่แล้วก็ตาม แต่ปัญหาเรื่องความห่างไกลของพื้นที่ เช่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน หากมีการขอล่ามแปลภาษาที่มาจากส่วนกลางก็จะทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงานและล่ามกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ก็ไม่ได้ขึ้นทะเบียนล่ามไว้ เพราะลักษณะของภาษาในแต่ละพื้นที่ก็มีภาษาที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีหน่วยงานหรือองค์กรในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือการจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่าย สามารถจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถจัดหาล่ามได้อย่างเหมาะสม เช่นกรณีกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่ การกำหนดให้มีล่ามในระดับภูมิภาคจะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทำงานได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นตำรวจ อัยการหรือศาลก็สามารถขอความช่วยเหลือให้จัดหาล่ามให้เร็วยิ่งขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนไม่ว่าจะมีอุปสรรคในเรื่องของภาษาก็สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้

จากประเด็นปัญหาบทบัญญัติทางกฎหมายจะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับสิทธิในการมีล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ จนมีการนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติเป็นกฎหมาย เช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 แต่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ก็ยังมีปัญหาเรื่องการใช้บังคับ

แตกต่างกันออกไปในแต่ละหน่วยงาน ปัญหาและอุปสรรคการจัดการล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จึงแยกออกเป็น 3 ช่วง คือ

1. ในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
2. ในชั้นพนักงานอัยการ
3. ในชั้นพิจารณาคดีของศาล

ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

4.2.2 ปัญหาอุปสรรคและผลกระทบการจัดการล่ามในกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากผลการศึกษาสถิติคดีของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทยได้ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนย้อนหลัง 8 ปี ในระหว่างปี พ.ศ.2550-2557 ซึ่งคดีความของกลุ่มบุคคลดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติและกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์โดยผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์รายละเอียด ดังนี้

ก. สถิติคดีความของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนระหว่าง ปีพ.ศ. 2550-2557

ข. ปัญหา อุปสรรคการจัดการล่ามในกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ค. ผลกระทบของการไม่จัดการล่ามในกระบวนการยุติธรรม

ก. สถิติคดีความของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2557

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 4.1 แสดงสถิติคดีความของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่าง ปีพ.ศ. 2550-2557⁴⁰

ลำดับที่	ประเภทความผิด	จำนวน (คดี)
1	เป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต	3,093
2	ซื้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน	420
3	ให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย	151
4	ลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกัน โดยไม่ได้รับอนุญาต	97
5	จับรถโดยประมาทและจับรถขณะเมาสุราหรือของมีเมาอย่างอื่น	89
6	ผลิต ครอบครองและเสพยาเสพติดให้โทษ โดยผิดกฎหมาย	75
7	ลักทรัพย์	46
8	มีอาวุธปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับรับอนุญาต	42
9	กันสร้าง แผ้วถางยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัย	39
10	ข่มขืน	36
11	ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา	12
12	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	17
13	บุกรุกป่าไม้	4
14	ร่วมกันบุกรุกในเคหะสถาน	4
15	ประมาทเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตราย	2
16	หลบหนีระหว่างถูกควบคุมตามอำนาจศาล พนักงานอัยการฯ	1
17	มีซากสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	1
18	ร่วมกันทำไม้และมีไม้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	1
	รวม	4,130

จากตารางที่ 4.1 แสดงคดีความของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในระหว่างปี พ.ศ.2550 – 2557 ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวในพื้นที่

⁴⁰ ข้อมูลจากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2557

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคหีความของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติเกิดขึ้นในพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 4,130 คหี ซึ่งแบ่งเป็นประเภทความผิดของคหีได้ 18 ประเภท ประกอบไปด้วย คหีเป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามา และอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต คหีข้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน คหีให้การช่วยเหลือ ประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย คหีลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกัน โดยไม่ได้รับอนุญาต คหีขับรถโดยประมาทและขับรถขณะเมาสุราหรือของมีนเมาอย่างอื่น คหีผลิต ครอบครอง และเสพยาเสพติดให้โทษโดยผิดกฎหมาย คหีลักทรัพย์ คหีมีอาวุธปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับรับอนุญาต คหีข่มขืน คหีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา คหีบุกรุกป่าไม้ คหีกันสร้างแผ้วถางยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัย คหีทำร้ายร่างกายผู้อื่น คหีร่วมกันบุกรุกในทะเลสถาน คหีประมาทเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตราย คหีหลบหนีระหว่าง ถูกควบคุมตัวตามอำนาจศาล พนักงานอัยการฯ คหีมีซากสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในครอบครอง โดยไม่ได้รับอนุญาต และคหีร่วมกันทำไม้และมีไม้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต

เมื่อพิจารณาในแต่ละคหีพบว่ามีคหีที่เกิดขึ้นบ่อย 3 อันดับแรก ได้แก่ คหีประเภทเป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตซึ่งเป็นคหีที่เกิดขึ้นมากที่สุด จำนวน 3,093 คหี รองลงมาเป็น คหีข้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน จำนวน 420 คหี คหีให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย จำนวน 151 คหี ตามลำดับ โดยคหีของบุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนแบ่งเป็นคหีของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งที่พักระยะยาว และ/หรือท่องเที่ยว พักระยะสั้น และ/หรือพักอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและคหีความของบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใช้ภาษาถิ่น ภาษาชนเผ่าของตนเองในการสื่อสารไม่สามารถพูดภาษาไทยได้

จากผลการศึกษาจึงแบ่งคหีความของบุคคลทั้งสองกลุ่มได้ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.2 และตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงสถิติคดีความของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่าง ปีพ.ศ. 2550-2557⁴¹

ลำดับที่	ประเภทความผิด	จำนวน (คดี)
1	เป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต	1,559
2	ขี้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน	217
3	ให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย	63
4	ลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกันโดยไม่ได้รับอนุญาต	49
5	ขับรถโดยประมาท และขับรถขณะเมาสุราหรือของมีนเมาอย่างอื่น	54
6	ผลิตและครอบครองเสพยาเสพติดให้โทษโดยผิดกฎหมาย	50
7	ลักทรัพย์	26
8	มีอาวุธปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	22
9	ข่มขืน	16
10	ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา	7
11	บุกรุกป่าไม้	4
	รวม	2,067

จากตารางที่ 4.2 แสดงคดีความของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในระหว่างปี พ.ศ.2550-2557 ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคดีความของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติเกิดขึ้นในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 2,067 คดี ซึ่งแบ่งเป็นประเภทความผิดของคดีได้ 11 ประเภท ประกอบไปด้วย คดีเป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต คดีขี้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน คดีให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย คดีลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกันโดยไม่ได้รับอนุญาต คดีขับรถโดยประมาท และขับรถขณะเมาสุราหรือของมีนเมาอย่างอื่น คดีผลิตและครอบครองเสพยาเสพติดให้โทษโดยผิดกฎหมาย คดีลักทรัพย์ คดีมีอาวุธปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต คดีข่มขืน คดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาและคดีบุกรุกป่าไม้

เมื่อพิจารณาในแต่ละคดีพบว่ามียุทธคดีที่เกิดขึ้นบ่อย 3 อันดับแรก ได้แก่ คดีประเภทเป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นคดีที่เกิดขึ้นมากที่สุด จำนวน 1,559 คดี รองลงมาเป็นคดีขี้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน จำนวน 217 คดี คดีให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย จำนวน 63 คดี ตามลำดับ

⁴¹ ผู้วิจัยปรับปรุงข้อมูลจากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2557

ตารางที่ 4.3 แสดงสถิติคดีความของบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2557⁴²

ลำดับที่	ประเภทความผิด	จำนวน (คดี)
1	เป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต	1,534
2	ขื้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน	203
3	ให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย	88
4	ลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกันโดยไม่ได้รับอนุญาต	48
5	กันสร้าง แผ้วถางยึดถือครอบครองทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัย	39
6	จับรถโดยประมาท และจับรถขณะเมาสุราหรือของมีเมาอย่างอื่น	35
7	ผลิตและครอบครองเสพยาเสพติดให้โทษโดยผิดกฎหมาย	25
8	ข่มขืน	20
9	ลักทรัพย์	20
10	มีอาวุธปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	20
11	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	17
12	ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา	5
13	ร่วมกันบุกรุกในเคหะสถาน	4
14	ประมาทเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตราย	2
15	หลบหนีระหว่างถูกควบคุมตามอำนาจศาล พนักงานอัยการฯ	1
16	มีซากสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	1
17	ร่วมกันทำไม้และมีไม้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	1
	รวม	2,063

จากตารางที่ 4.3 แสดงคดีความของบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในระหว่างปี พ.ศ.2550-2557 ผลการศึกษาพบว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคดีความของบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 2,063 คดี ซึ่งแบ่งเป็นประเภทความผิดของคดีได้ 17 ประเภท ประกอบไปด้วยคดีเป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต คดีขื้อหาบุคคลต่างด้าวทำงาน คดีให้การช่วยเหลือประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย คดีลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกันโดยไม่ได้รับอนุญาต คดีกันสร้างแผ้วถางยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัย

⁴² ผู้วิจัยปรับปรุงจากข้อมูลจากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2557

ที่ชาวต่างประเทศหรือกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดำเนินคดีในประเทศไทยมีมากขึ้น แต่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหาล่ามนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ได้กำหนดไว้เพียง 3 หน่วยงาน คือ เจ้าพนักงานตำรวจ อัยการ และศาล ซึ่งเจ้าพนักงานในแต่ละองค์กรมีปัญหาในการจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้แตกต่างกันออกไป โดยขอนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัญหาในชั้นพนักงานสอบสวน

จากการสัมภาษณ์พนักงานสอบสวนท่านหนึ่งพบว่า เมื่อมีคดีความเกิดขึ้น โดยบุคคลที่ไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยที่ใช้สื่อสารกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้เสียหายหรือผู้ที่มาแจ้งความนั้น พนักงานสอบสวนจะดำเนินการจัดหาล่ามให้โดยจะทำการประสานงานกับตำรวจท้องที่เฉพาะในกรณีที่ผู้ที่มาแจ้งความหรือผู้เสียหายเป็นชาวต่างชาติที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ เนื่องจากตำรวจท้องที่จะมีล่ามแปลภาษาได้แต่เฉพาะภาษาอังกฤษเท่านั้น แต่หากผู้ที่มาแจ้งความหรือผู้เสียหายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะใช้ล่ามประจำของสถานีตำรวจซึ่งล่ามที่ประจำสถานีตำรวจก็เป็นชาวบ้านที่อยู่ในละแวกนั้น เป็นการขอความร่วมมือโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นต้น

ในส่วนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีศูนย์พักพิงอพยพคนต่างด้าว อยู่ในตำบลในสอยซึ่งเมื่อมีคดีความของบุคคลที่เป็นชาติพันธุ์เกิดขึ้น พนักงานสอบสวนจะขอความร่วมมือโดยขอล่ามภาษาถิ่น แต่ก็ใช้เวลานานและมีข้อจำกัดทางกฎหมาย เช่น ในกรณีที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เป็นผู้ต้องหา นั้นตำรวจจะมีอำนาจควบคุมตัวไว้ได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง⁴³ ทำให้การดำเนินคดีล่าช้าออกไป ล่ามที่จัดหาให้จึงใช้คนในละแวกใกล้เคียงที่พอจะพูดภาษาถิ่นได้และล่ามจะเข้ามาแปลภาษาให้เฉพาะกรณีที่ตำรวจจะสอบปากคำเท่านั้น

โดยความเห็นของพนักงานสอบสวนท่านหนึ่งเห็นว่าหน่วยงานที่ควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือ กรณีการจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ คือ หน่วยงานทางปกครอง กรมการปกครอง เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ควบคุมทะเบียนราษฎรและมีความใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่น

พนักงานสอบสวนอีกท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า ในกรณีที่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ไม่ว่าจะเป็กลุ่มชาติพันธุ์หรือชาวต่างชาติจะแบ่งเป็น 2 กรณีคือถ้ามีการเข้ามาแจ้งความดำเนินคดีเอง บุคคลเหล่านั้นก็จะหาล่ามมาเอง แต่ถ้าเป็นกรณีที่ตำรวจจับผู้ต้องหามาดำเนินคดี พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้จัดหาล่ามให้ โดยจัดหาล่ามจากผู้ที่มาติดต่อ

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87

หรือชาวบ้านที่พอจะสามารถพูดภาษานั้นได้ ส่วนล่ามภาษาอื่นๆ ที่เป็นภาษาจีน ภาษาเกาหลี ญี่ปุ่น จะใช้ล่ามภาษาอังกฤษเท่านั้น ซึ่งล่ามที่นำมาทำหน้าที่เป็นผู้แปลภาษาก็เป็นล่ามที่มาจากการประสานงานร่วมกับตำรวจท่องเที่ยวเช่นกัน และหากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาที่เป็นชาวต่างประเทศ เช่น ภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดี พนักงานสอบสวนก็จะใช้ภาษามือหรือวิธีการอื่น ๆ ช่วยให้การสื่อสารกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้

เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติคดีที่เกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2550-2557 แล้วจะเห็นได้ว่าจำนวนล่ามมีไม่เพียงพอกับจำนวนคดีความที่เกิดขึ้น นอกจากพนักงานสอบสวนจะมีปัญหาในเรื่องของการจัดหาล่ามแล้ว พนักงานตำรวจก็ไม่ทราบว่า จะจัดหาล่ามได้จากหน่วยงานใดอีกด้วย จึงมีวิธีการจัดหาล่ามให้กับผู้ต้องหาเอง โดยใช้วิธีการขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานอื่นๆ เช่น ตำรวจท่องเที่ยวแต่ก็น้อยมาก เนื่องจากขั้นตอนในการขอล่ามจากหน่วยงานอื่นมีความยุ่งยาก ประกอบกับอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนในการมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพียง 48 ชั่วโมง และปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาในการประสานงานความร่วมมือในการขอล่ามจากหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งไม่มีข้อมูลหน่วยงานและองค์กรที่จะประสานงานขอล่ามได้ และไม่มีงบประมาณในการจ่ายค่าตอบแทนล่ามทำให้หน่วยงานที่ขอความร่วมมือไปไม่ได้รับความสนับสนุนเท่าที่ควร

ชาวต่างประเทศในแถบอเมริกาหรือยุโรปจะไม่ค่อยพบปัญหามากนัก เนื่องจากการจัดหาล่ามที่พูดและแปลภาษาอังกฤษได้ค่อนข้างสะดวก แต่หากเป็นชาวต่างชาติอยู่ในแถบเอเชีย เช่น จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ก็จะมีปัญหาที่จะจัดหาล่ามให้กับคนกลุ่มนี้ เพราะการจัดหาล่ามแปลภาษาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชนเผ่าหลากหลายจะใช้ล่ามที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ แต่ล่ามก็ไม่สามารถแปลภาษาถิ่นได้ทุกภาษาอีกเช่นกัน

จากปัญหาที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น พนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่ในการจัดหาล่ามก็จะแก้ปัญหาโดยใช้ดุลยพินิจของตนเอง เช่น แจ้งให้ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาจัดหาล่ามเอง หรือไม่ก็ขอความร่วมมือจากชาวบ้านที่พอแปลภาษาได้มาเป็นล่ามแปลให้ การใช้ดุลยพินิจเช่นนี้ ทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียม ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจก็จะไม่ได้รับการปฏิบัติโดยมาตรฐานเดียวกัน แม้กฎหมายประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 จะกำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาล่ามให้ แต่จากการสัมภาษณ์กลับพบว่า พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่ควรเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น กรมการปกครองที่ควรมีล่ามไว้ประจำเพื่อที่เมื่อมีบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนก็จะจัดหาล่ามไว้ได้ทันทุกที

2. ปัญหาในชั้นพนักงานอัยการ

จากการสัมภาษณ์พบว่าในทางปฏิบัติพนักงานอัยการส่วนใหญ่ไม่มีหน้าที่ในการจัดหาล่ามให้แก่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา เนื่องจากเห็นว่าในทางปฏิบัติพนักงานอัยการไม่ได้มีหน้าที่ในการติดต่อกับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาโดยตรง และการดำเนินคดีอาญาตำรวจจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการแจ้งข้อกล่าวหา สอบปากคำผู้ต้องหา บันทึกคำให้การเป็นภาษาไทยไว้เรียบร้อยแล้ว ถ้าผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ เจ้าพนักงานตำรวจก็จะเป็นผู้จัดหาล่ามให้และให้ล่ามลงลายมือชื่อเอกสารที่แปลนั้นด้วย เมื่อพนักงานตำรวจสอบปากคำผู้ต้องหา รวบรวมหลักฐานและสรุปสำนวนแล้วก็จะส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการ ซึ่งอัยการก็จะตรวจสอบสำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐาน หากเห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดก็จะมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีต่อศาลต่อไป กรณีที่พนักงานอัยการจะจัดหาล่ามให้จึงมีน้อยมาก

หากมีข้อสงสัย อัยการก็จะสั่งให้พนักงานตำรวจสอบสวนเพิ่มเติม หากเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอ อาจเรียกให้พยานมาให้ถ้อยคำได้และถ้าพยานนั้นเป็นบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จึงจะจัดหาล่ามให้ โดยให้พนักงานตำรวจหามาหรือติดต่อกับคนในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อสัมภาษณ์พนักงานอัยการพบว่าอัยการบางท่านมีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาจัดหาล่าม ดังนี้

1. ปัญหาที่ไม่สามารถจัดหาล่ามที่เข้าใจภาษาของบุคคลเหล่านั้นได้
2. ปัญหาที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ
3. ปัญหาว่าไม่ทราบว่าจะจัดหาล่ามจากหน่วยงานใด
4. ปัญหาคุณสมบัติของล่าม ที่เข้ามาแปลภาษาจะต้องมีความเป็นกลางและเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่น บุคคลที่มาเป็นล่ามที่พนักงานสอบสวนจัดหามาให้ มาจากไหน มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดและความเห็นของพนักงานอัยการ คือ คุณสมบัติของล่ามนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทางกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่าล่ามมีหน้าที่จะต้องแปลคำพูดจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางกฎหมายก็ได้

ในส่วนขององค์กรที่ควรเข้ามามีบทบาทในการจัดหาล่าม พนักงานอัยการมีความเห็นว่าศาลควรมีล่ามประจำที่สามารถแปลภาษาไว้ เนื่องจากศาลเป็นหน่วยงานที่มีความเป็นกลางและเป็นหน่วยงานที่ไม่มีส่วนได้เสียมากที่สุด เพื่อที่หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องจะได้ขอความร่วมมือในการขอล่ามจากศาลได้

3. ปัญหาในชั้นศาล

จากสถิติคดีความที่เกิดขึ้นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าในชั้นพิจารณาของศาล มีชาวต่างชาติและชาติพันธุ์เข้ามาดำเนินคดีเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเข้ามาเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยานก็ตาม คดีที่เกิดขึ้นมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ เป็นคดีเกี่ยวกับบุคคลต่างด้าวเข้ามา และอยู่ในราชอาณาจักร โดยไม่ได้รับอนุญาตมากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมาจะเป็นคดีเกี่ยวกับ ข้อหาบุคคลต่างด้าวทำงานในพื้นที่ และอันดับที่ 3 เป็นคดีความเกี่ยวกับการให้การช่วยเหลือ ประการใดให้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย นอกจากนี้ก็เป็นคดีอื่นๆ ที่พบ ในชั้นสอบสวน เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล ศาลจะต้องจัดหาล่ามให้ตั้งแต่ชั้นสอบปากคำ ผู้ต้องหา ชั้นฝากขัง ชั้นอ่านและอธิบายคำฟ้อง ชั้นสอบคำให้การ ชั้นสืบพยานต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการพิจารณาของศาลนี้ ศาลจะต้องจัดหาล่ามให้หากบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการ พิจารณาไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ แต่แนวปฏิบัติการจัดหาล่ามในชั้นศาลที่ได้ จากการสัมภาษณ์พบว่าบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ หากเข้ามาในการพิจารณาของศาล ศาลจะจัดหาล่ามให้โดยหาให้ตั้งแต่ชั้นอ่าน และอธิบายคำฟ้องและศาลก็จะการสอบถามว่าต้องการ ล่ามหรือไม่หรือมีทนายความหรือไม่ โดยล่ามที่มาแปลภาษาเป็นลูกจ้างของศาล หากลูกจ้างแปล ไม่ได้ก็จะใช้บุคคลอื่นที่ได้รับการยอมรับแปลให้บ้าง

การจัดหาล่ามให้่นั้นเป็นหน้าที่ของศาล แต่ศาลจะจัดหาล่ามจากไหนเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เช่น การจัดหาล่ามให้คู่ความที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ก็หาล่ามจากศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาหรือพัฒนาชุมชน และคู่ความที่เป็นกลุ่มต่างชาติก็จะจัดหาล่ามให้ โดยหาจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่สามารถพูดและ สื่อสารภาษาอังกฤษได้ โดยไม่ได้ใช้ล่ามที่ขึ้นทะเบียนไว้จากกระทรวงยุติธรรมและเห็นว่าไม่ขัดกับ กฎหมายตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 แต่อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า การจัดหาล่ามให้แก่คู่ความนั้นควรมีองค์กรหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง รับผิดชอบดูแลเป็นองค์กรกลางในระดับจังหวัด เพราะบริบทของแต่ละจังหวัดก็มีความแตกต่างกัน เช่น แม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ ล่ามแปลภาษาจึงมีความสำคัญ อย่างยิ่งเพราะไม่เพียงแต่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น หน่วยงานอื่นๆ ก็ต้องติดต่อกับ บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เช่นกัน จึงควรมีหน่วยงานหรือองค์กรกลางที่คอยจัดหาล่าม ให้โดยตรง สำหรับบุคคลที่เป็นล่ามในการทำหน้าที่แปลภาษาให้แก่คู่ความ จะต้องทำการสาบาน ตนก่อนที่จะทำหน้าที่แปลทุกครั้ง และมีการลงลายมือชื่อไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เกิด ความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คู่ความ แต่ในปัจจุบันยังไม่มีกำหนดคุณลักษณะ ของล่ามแต่อาศัยคนที่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ได้มาเป็นผู้ทำหน้าที่ เป็นล่าม

จากผลการสัมภาษณ์ขอนำเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ คดีที่ผู้ต้องหาเป็นชาวรัสเซีย เนื่องจากผู้ต้องหาไม่เข้าใจการแปลภาษาของล่ามที่เป็นล่าม ภาษาอังกฤษทำให้ปฏิเสธข้อกล่าวหาและไม่ยอมรับล่ามแปลภาษา เมื่อผู้ต้องหาไม่มีความมั่นใจในการแปลของล่ามในกระบวนการพิจารณาของศาล จึงขอสิทธิในการใช้ล่ามของตนเองคือใช้เพื่อน ของตนเองที่พูดภาษารัสเซียและภาษาอังกฤษได้ ในการแปลในชั้นพิจารณาคดีนี้จึงต้องแปลจาก ไทยเป็นอังกฤษ จากภาษาอังกฤษเป็นรัสเซีย ทำให้กระบวนการพิจารณาในชั้นพิจารณาล่าช้าเมื่อ ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาแล้วจึงให้การรับสารภาพ⁴⁴ โดยกรณีตัวอย่างนี้ทำให้เห็นถึงความสำคัญอง บทบาทของล่าม ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการแปลภาษาเพื่อสร้างความเข้าใจให้ถูกต้องและ ตรงกันอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี หากไม่มีล่ามแปลภาษาดังกล่าวแล้วย่อมส่งผล ต่อการพิจารณาคดีของศาล กระทบต่อสิทธิของคู่ความในอันที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเสมอภาค

การจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้นั้น ในที่นี้ หมายถึง กลุ่มชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ กระบวนการจัดหาล่ามในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้กับบุคคลทั้งสองกลุ่มนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ หากผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็น ชาวต่างชาติ การจัดหาล่ามจะจัดหาให้เฉพาะคู่ความที่สื่อสารภาษาอังกฤษได้เท่านั้น เนื่องจากเป็น ภาษสากลและการขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ มีความสะดวกมากกว่า อาทิ ในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนจะติดต่อกับตำรวจท่องเที่ยวเพื่อมาทำหน้าที่เป็นล่าม แปลภาษาให้ ซึ่งผู้ที่เข้ามาแปลให้ นั้น แม้มีได้มีอาชีพเป็นล่าม โดยตรง แต่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษได้ดีและมีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษา ส่วนในชั้นพิจารณาของศาลก็จะ มีล่ามแปลภาษาประจำศาล หรือให้เจ้าหน้าที่ศาลที่พูดภาษาอังกฤษได้มาแปลภาษาให้ แต่หากเป็น ชาวต่างชาติที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก การจัดหาล่ามให้ก็จะให้เวลานานเพราะต้องหา ล่ามที่พูดภาษาเดียวกันกับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา และผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาต้องยอมรับล่าม ที่มาแปลนั้น

ต่างจากบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ คือแม้จะมีการจัดหาล่ามให้ แต่ล่ามที่จัดหามาเป็นบุคคล ที่พอจะพูดหรือแปลภาษาถิ่นได้ ซึ่งเป็นชาวบ้านหรือเพื่อนที่มาติดต่อราชการด้วยกัน ในชั้นตำรวจ หากผู้ที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ พนักงานสอบสวนจะให้บุคคล ที่อยู่ในละแวกนั้นแปลให้ ซึ่งไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญทางภาษา โดยพนักงานสอบสวนเห็นว่า การจัดหาล่ามให้กับบุคคลกลุ่มนี้สะดวกกว่ากลุ่มชาวต่างชาติเนื่องจากไม่ต้องติดต่อ ประสานงาน กับหน่วยงานใดเลย และเนื่องด้วยในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่น มากมายที่จะหาล่ามมาแปลให้ได้ ในชั้นพิจารณาคดีของศาลหากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ศาลจะให้ล่าม

⁴⁴ คดีหมายเลขดำที่ อ.31/2558 (ยังไม่มีคำพิพากษา)

แปลประจำศาลมาแปลซึ่งล่ามประจำศาลที่สามารถแปลภาษาถิ่นในศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเพียงคนเดียวและไม่เพียงพอต่อปริมาณคดีที่เกิดขึ้น ดังนั้นศาลจึงแก้ไขปัญหาโดยให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ปกครองท้องถิ่นมาเป็นล่ามแปลภาษาให้เนื่องจากเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ และในกรณีที่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือพยานพอที่จะสามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้บ้างศาล ก็จะไม่ต้องล่ามให้เลย

ตาราง 4.4 ผลจากการศึกษาทำให้แยกความแตกต่างการจัดการล่ามระหว่างกลุ่มชาวต่างชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ พอสสรุปได้ ดังนี้

การจัดการล่ามให้กลุ่มชาวต่างชาติ	การจัดการล่ามให้กลุ่มชาติพันธุ์
<p>ชั้นสอบสวน</p> <p>จัดการล่ามเฉพาะที่สื่อสารภาษาอังกฤษ โดยประสานงานกับตำรวจท้องถิ่น</p>	<p>ชั้นสอบสวน</p> <p>จัดการล่ามจากบุคคลในท้องถิ่นที่พอจะพูดหรือแปลภาษาถิ่นได้มาเป็นล่าม</p>
<p>ชั้นศาล</p> <p>จัดให้เจ้าหน้าที่ศาลที่พูดภาษาอังกฤษได้มาแปลภาษาให้ แต่หากเป็นชาวต่างชาติที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก การจัดการล่ามให้ก็จะให้เวลานานเพราะต้องล่ามที่พูดภาษาเดียวกันกับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาและผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาต้องยอมรับล่ามที่มาแปลด้วย</p>	<p>ชั้นศาล</p> <p>ศาลจะให้ล่ามแปลประจำศาลมาแปล ซึ่งเป็นล่ามประจำศาลที่สามารถแปลภาษาถิ่น แต่ไม่เพียงพอ จึงแก้ไขปัญหาโดยให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ปกครองท้องถิ่นมาเป็นล่าม</p>

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบปัญหาขาดแคลนล่ามในการทำหน้าที่แปลภาษาให้กับกลุ่มชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวคือ ล่ามแปลภาษาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์จากการสัมภาษณ์พบว่า มีล่ามกลุ่มชาติพันธุ์เพียงคนเดียวที่แปลภาษากลุ่มชาติพันธุ์ทุกภาษา โดยส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่จะให้ชาวบ้านแปลภาษากลุ่มชาติพันธุ์ให้ ส่วนล่ามภาษาต่างประเทศก็มีเพียงล่ามที่แปลภาษาอังกฤษได้เพียงภาษาเดียวที่สามารถแปลภาษาได้ หากเป็นชาวต่างประเทศที่มีได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็ไม่ทราบว่าจะหาล่ามได้จากที่ใด จึงมีปัญหาเรื่องขาดแคลนล่ามเช่นกัน

ค. ผลกระทบของการไม่จัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรม

การที่ไม่มีล่ามทำให้การดำเนินคดีล่าช้าเพราะไม่มีล่ามเตรียมไว้พร้อมและกระบวนการพิจารณาของศาลต้องเลื่อนออกไปโดยสภาพบังคับ เสียเวลาของศาลและคู่ความแทนที่จะพิจารณาให้เสร็จสิ้นไปแต่กลับทำอะไรไม่ได้เนื่องจากไม่มีล่ามไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจตรงกันได้จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาท่านหนึ่งให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าผลกระทบจากการไม่มีล่าม คือ การดำเนินคดีในศาลต้องเป็นภาษาไทย หากบุคคลนั้นไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ศาลจึงจะจัดหาล่ามให้ การจัดหาล่ามให้คู่ความเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้การพิจารณาคดีทำได้ไม่ราบรื่นและหากคู่ความไม่ยอมรับล่ามที่ทางศาลจัดหาให้เนื่องจากไม่มีความมั่นใจในล่ามไม่เชื่อมั่นในการแปลของล่ามว่าถูกต้องหรือไม่ ศาลก็จะต้องหาล่ามให้ใหม่ซึ่งต้องใช้เวลาในการพิจารณายาวออกไป

ผลกระทบของการที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พอสรุปได้ดังนี้

- 1) การพิจารณาในศาลล่าช้าเกิดผลกระทบต่อตัวคู่ความในคดี ทั้งผู้ต้องหาและผู้เสียหาย เนื่องจากต้องเดินทางมาที่ศาลหลายครั้ง หากต้องมีการเลื่อนการพิจารณาออกไป
- 2) หากไม่มีล่ามในกระบวนการพิจารณาทำให้การสืบพยานเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก
- 3) ส่งผลกระทบต่อตัวคู่ความเอง ส่งผลต่อหน่วยงาน และภาพรวมของกระบวนการยุติธรรม หากไม่มีการจัดหาล่ามให้กับบุคคลต่างชาติ หรือชาติพันธุ์แล้วก็จะส่งต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของไทยในสายตาชาวต่างประเทศ
- 4) เป็นช่องทางทำให้บุคคลดังกล่าวถูกฉกฉวยหาผลประโยชน์ด้วยการข่มขู่ रिิดไถเงินจากการอ่านหนังสือไม่ออกหรือพูดภาษาไทยไม่ได้

4.3 ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ต่อการจัดหาล่ามในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม ได้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางในวิธีการจัดหาล่ามให้กับคู่ความที่เป็นบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้สรุปดังนี้

- 1) ควรให้มีล่ามทุกภาษาให้เพียงพอต่อกระบวนการพิจารณาคดีความที่มีความแตกต่างและหลากหลายในพื้นที่
- 2) ควรให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดี
- 3) ควรมีหน่วยงานกลางแต่ละจังหวัดที่รับผิดชอบ โดยตรงในการจัดหาล่ามทุกภาษา เพื่อความเป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ

4) หน่วยงานที่ควรเข้ามามีบทบาทในการจัดหาลำมมากที่สุดคือหน่วยงานจากกรมการปกครอง ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับดูแลทะเบียนราษฎร โดยที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีศูนย์อพยพที่พักพิงชั่วคราว ที่ตำบลในสอย อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้มีจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายและจำนวนมาก

แม้กฎหมายจะกำหนดให้มีการจัดหาลำมให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ เพื่อให้การดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและให้ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน แต่ปัญหาที่พบได้จากการปฏิบัติงานก็มีอยู่ เช่นลำนมีจำนวนไม่เพียงพอการจัดหาลำมที่มำเปลนั้นในบางกรณีเป็นเพียงชาวบ้านทั่วไปที่มำพร้อมกับคู่ความไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย จำเลย หรือพยานที่อยู่ในศาล และการจัดหาลำมเป็นการใช้ดุลยพินิจของศาลที่จะพิจารณาตามความเหมาะสมเป็นกรณีไปว่าควรจะมีลำนเปลหรือไม่ เป็นต้น

ดังนั้น หากไม่มีการแก้ไขกฎหมายหรือเพิ่มเติมระเบียบในการจัดหาลำมหรือกำหนดแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันเพื่อให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ หรือศาลได้ปฏิบัติงานให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันแล้ว การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้คงทำได้ยาก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved